

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Kai neskuba miegas

Būna naktų, kai negaliu užmigti. Gal dėl to, kad miegamasis mažas ir tamsus, o dar prigrūstas knygų – mirusios išminties, prie kurios prisiglaudę, į dulkes sudžiūsta drugeliai, rugiagėlės, išblunka rašalas, seilės, net raidžių švinas, nuodingas ir sunkus.

Jau trečia nakties, o miegas neskuba. Apsičiuopinėju aplink, užčiuopiu katę, susirangiusią tiesiai prieš nosį, aštuoniolikos metų senutę nutriušusia uodega. Sumurkia draugingai, užjausdama, kad man nesimiega.

Kiemo pakrašty po vijoklio lapais ilsisi mano Kopa, numirusi nuo vėžio spalio mėnesį. Turbūt tebesapnuoja geltonus ir raudonus lapus ir ypatingą rudens šviesą, besiskverbiančią pro retėjančią klevų lapiją, kuri jai galbūt atrodo pilka, nes šunys spalvų neskiria.

Po sapnuojančia Kopa, suslūgę dar giliau į smėlį, guli liepsnelės, zylės ir benamio kačiuko griaučiukai, žolių šaknys suriša smulkius jų kaulelius lyg rožinį.

Naktis lyg ašotis iki kraštų pripildyta ilgesio, sunkio ir išnykimo baimės.

Negaliu užmigti.

Ne dėl to, kad bijočiau išnykti be pėdsako ar įsivaizduočiau, ką sapnuoja mirę žmonės po žeme, ar jie kartais prabunda, pažadinti lietaus, kiparisių šlamesio, sudužusio chrizantemų vazono garso. Ne dėl to, kad jausčiausi nelaiminga, nes miegamasis per ankštas, per tamsus ir dar katės ropščiasi ant galvos, norėdamos geriau įsitaisyti, o šuo visada turi pasidėti galvą man ant klubo arba ant pilvo, nes kitaip jausis nelaimingas, nuskriaustas ir trainiosis aplink pusę nakties, dūšaudamas ir nagais brūžindamas paklodę.

Negaliu užmigti, nes šitas mažas ir klaustrofobiškas miegamasis pilnas gyvybės, kuri neleidžia man galvoti apie mirtį ir išnykimą. Tik pradėk mąstyti apie nebūtį, ir susilauki šuns spyrio į pilvą. Arba viena katė sugalvoja pavaikyti kitą, kuri bijo kiekvieno lapo šnaresio ir bėgdama atsitrenkia į baldų kampus, lyg ne katė būtų, o akla višta. Ir jeigu išgirsti švelniai čiurlenant, tai reikia skubiai keltis ir ieškoti skuduro, nes tai ne susapnuotas Hipokrenės šaltinis, o nuversta vaza su gvazdikais.

Ir man ateina į galvą mintis, kad ne veltui šitaip. Gal tai malonė, tik aš ne visada tai suprantu. Malonė, apsauganti nuo tuštybės, nuo susireikšminimo, nuo to, kas vadinama saviverte. Nuo to, kas įsakmiai lieptų eiti pirmyn, būti pažangiųjų avangarde, pamiršti gėdą, o gal – ir sąžinę.

Taip, galima pamiršti ir gėdą, ir sąžinę, ir kuklumą. Ir tą gildantį tiesos jausmą – kartais labai smarkiai gildantį, kaip ašmenys. Tik ar užmiršus lengviau miegasi?.. Ar lengviau žvelgti ten, į gelmes, kur tavęs laukia jie, švelnūs kauliukai, pilni ilgesio ir prisirišimo?..

Renata Šerelytė

Foto Kūdra.lt nuotr.

IŽENGIMAS

*Įeidamas į čia, palik rūbus,
palik tą lazdą, laisvę ir apsiaustą,
kas suverpta, nukalta ir išausta –
nė vienas daiktas priimtas nebus.*

*Įeidamas į čia, numesk rūbus,
įeik į tuščią patalpą kaip stovi,
lyg kad į šaltą sudaužytą stotį –
ir varnos jos kiaurymėse pabus.*

*Įeidamas į čia turi palikt rūbus –
tu pamatysi, kaip suaižo sienas
vijoklių šaknys, kaip suyra sielos,
pavirsdamos į dulkių šviečiančius stulpus.*

*Įeidamas į čia, nuplėšk rūbus:
jie nieko nebereikia šituos plotuos, –
tik tavo staigiai užsidegęs protas
čia paskutinis spindulys ir bus.*

Marcelijus Martinaitis

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2021 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Kai neskuba miegas • 2-as psl. Živilė Gimbutaitė. Aušrelę Kargaudienę (1936-2020) prisimenant • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Vilniaus miestas pagaliau turi savo muziejų • 5-as psl. Astrida Petraitytė. Ypatingasis Lietuvos fenomenas: Algimantas Švėgžda • 6-as psl. Janina Survilaitė. Lietuviško ilgesio liepsnelių šiluma Alpeše • 7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė. Joanna Karpowicz: Anubio kelionės • 8-as psl. Renata Šerelytė. Krėslė su detektyvu. Apie skandinaviską niūrastį

Kitame numeryje: Lidijos Šimkutės ir Jono Meko poezija Japonijoje • Krėslė su detektyvu: šmaikštus sicilietiškas detektyvas

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Aušrelę Kargaudienę (1936–2020) prisimenant

Atviruko faksimilė iš Druskininkų miesto muziejaus kolekcijos. „Ratnyčėlė“

Aušrelė Kargaudienė prie muziejaus, 1994

Živilė Gimbutaitė

Susitikau su Aušrele Kargaudiene Californijoje, kai ji lankėsi pas savo dukrą Rūtą Eigirdienę Santa Monicoje 2004 m. ir, lydima bičiulės menininkės Karilės Baltrušaitytės (1950–2016), pasiekė mano namus Lucerne slėnyje. Vėliau, kai aš lankiausi Kaune porą sykių 2010–2015 m., vėl pabendrauome trise, nes Karilė 2009 m. iš Los Angeles persikėlė į Kauną. Aušra mums nurodė, kad įdomias parodas, koncertus ar paskaitas; papietaudavome „Retro“ kavinėje Laisvės alėjoje arba pasisvečiuodavome savuose butuose. Ypač įmintinas ir malonus buvo vienas pabuvimas pas Aušrą jos gimtadienio proga Joninių išvakarėse, birželio 23 d. Nors tai buvo jos pačios šventė, Aušra dailioji visiems svečiams dovanėles ir pasveikino kiekvieną savo eilėmis, išradingu burtu ar komplimentu, taip užmegzdama juokus bei pokalbius. Jos vaisės irgi buvo nuostabios. Aušrelė buvo visapusiškai patraukli asmenybė: miela draugė, kultūringa moteris, visuomenininkė, rūpestinga šeimos galva bei močiutė, šviesi ir lietuviška savo profesinėje veikloje ir elgesyje. (Beje, ji prašė vadinti ją Aušrele, kad būtų galima atskirti ją nuo marčios, sūnaus Simo žmonos Aušros Kargaudienės.)

Baigusi Marijampolės mokytojų seminariją aštuoniolikos metų, Aušra darbavosi pradinėje mokykloje Šilutės rajono kaime (1954–1959), tada tęsė studijas Vilniaus pedagoginiame institute. Kai įgijo istorijos bei geografijos specialybę ir teisę mokytojauti 1966 m., atsirado Lietuvos liaudies buities muziejus ir ji buvo priimta į šio muziejaus kūrimo kolektyvą. Važinėjo „po visą Lietuvą, ištiesai, ant ratų“ (kaip minėjo laiške 2017.01.25) ieškoti liaudies meistrų kūrinių – skulptūrų, drabužių, audinių – ir relikto, pvz., dūminių pirkių ir numų

(tvartų-namų). Ji rūpinosi šių daiktų apsaugojimu nuo išnykimo laikais, kai nebuvo nei tobulų saugyklų, nei įrangos. 1972 m. ji buvo pakviesta dirbti M. K. Čiurlionio dailės muziejuje ir 1976 m. tapo Liaudies meno skyriaus vedėja. Čia ji taip pat plėtė liaudies meno bei tautodailės kolekcijas, rašė kartotekas, rengė katalogus ir nuolat kuravo parodas. Apie jos muziejinę veiklą byloja iškalbus Aušros darbo dienoraštis, rašytas 1980-tųjų dešimtmėtyje, cituotas pokalbyje su Aušra Kargaudiene knygoje „Esu toks, koks esu“ (sudarytojas Laimonas Inis, Kaunas, 2000):

„1983 m. BIRŽELIS. Ekspedicija į Jurbarko rajoną, į žydinčias panemunės platumas, į nežinomas man vietas. Ir eksponatų iš čia nedaug teturime. Kokie jie? Kuo savita ši Lietuvos dalis? Be visa to... mūsų kaime – nepaprastas tarpusavyo santykių universitetas... Dažnai patiriu paprastą betarpišką gerumą, neišsenkančios išminties versmes...“

„1983 LIEPA. Suinventorinta 400 vienetų vien per 1982 m. igytų eksponatų. Parašiau jiems kartotekas. Šiomet nemažai įsigyta senosios skulptūros, gauta net keliolika kolekcijų. Jei nemylėčiau tų daiktų, nesigrožėčiau jais, nesigilinčiau, nustatinėdama tipažą, autorių, džiaugsmo nepatirčiau“.

„1983 m. SPALIS-LAPKRITIS. Muziejai Berlyne, Drezdene, Erfurte, Vaimare... Šiandien galiu juos palyginti ir pasakyti: mūsų muziejai labai geri. Tai įkvėpia, suteikia orumo, pasididžiavimo savo šalimi, savo darbu...“

„1984 m. GEGUŽĖ. Paruošiau 100 vienetų tekstilės inventorinimui. Eksponatus mūsų restauratorės išplovė, suadė. Birželis – vėl ekspedicijų metas. O dienos darbai begaliniai. Viena moterėlė atnešė senelės drobule, kita – margučių. Trečią lankytoją domina muziejaus fondai. Pačiai prireikia kokio nors leidinio bibliotekoje. Dar turiu išsiųsti redakcijon fotografijas... Tokia diena panaši į virtinę smulkių reikaliukų, lyg suvertų mažų karoliukų. Žinoma, pasiilgsti didelių, rimtų darbų. Tačiau kas darys šiuos kasdieninius, nedidelius?“

„1986 m. GRUODIS – 1987 m. SAUSIS. Pirmoji respublikinė juostų paroda. Džiaugsmas rengėjams ir žiūrovams. Kiek išmanau, popu-

Atkelta iš 2 psl.

liarinu ją: rašau, vedu ekskursijas... Konferencijoje skaičiau pranešimą 'Lietuvių liaudies tapybos rinkiniai M. K. Čiurlionio dailės muziejuje'".

„1987 m. GEGUŽĖ. Konferencijoje, skirtoje liaudies menui, kalbėjau apie Kauno folklorinių ansamblių aprangą”.

„1988 m. VASARIS. Vis darbuojamės su liaudies meistre E. Baumilaite: ieškome įdomesnių kostiumų sprendimų. Pagaliau šešių kostiumų paroda! Vis tenka konsultuoti žmones tautinių drabužių klausimais, tad turiu gilintis ir gilintis. Taip ir pati užsidegiau, pradėjau ruošti medžiagą naujam katalogui 'Lietuvių liaudies siuvinėjimai M. K. Čiurlionio dailės muziejuje'. Net ėmiau siuvinėti. Dalyvavau parodoje. Mano siuvinėti nuometai, prijuostė... Pačiai netikėta.” (Inis, 134–36).

Aušra Kargaudienė rūpinosi ne tik atskirų tautodailės sričių kolekcijomis, bet ir tam tikrų asmenų palikimais, skirtais M. K. Čiurlionio muziejui, plečiančiais tautodailės istorijos žinias. Ji parengė studijas apie Prezidento Kazio Griniaus ir jo žmonos Joanos tekstilės rinkinį (kurį muziejus įsigijo 1927 m.), apie tautodailininko Igno Končiaus ir kraštotyrininko Balio Buračo palikimus muziejui. Aprašius jų istoriją ir turinį, konstatavo, kokia daiktų būklė ir ką toliau reiktų daryti.

Rengdama parodas, tyrinėdama eksponatus ir rašydama studijas, Aušra vis plėtė savo žinias įvairiose mokslo srityse: menotyroje, mitologijoje, tautosakoje, religijotyroje, simbolikoje ir kt. Taip ji galėjo pristatyti atskirus liaudies meno objektus, Madoną ar Šv. Jurgio skulptūrą, iš plataus akiračio ir atskleisti daugialypę jų reikšmę – kalną žinių, kurių tik pati viršūnė dažnai mums žinoma. Pvz., žinome Šv. Jurgį kaip slibino nugalėtoją ir antrąjį, po Šv. Kazimiero, Lietuvos globėją; žinome, kad Jurginės švenčiamos balandžio 23 d. Bet jei augome JAV miestuose, turbūt nežinome, kad Šv. Jurgis yra žemės ir gyvulių, ypač arklių, globėjas; arkliaganų, piemenų, samdinių globėjas ir šeiminių geradaris.

Štai keletas etnografinių pastabų A. Kargaudienės studijoje apie Šv. Jurgį (c. 1987): „Bažnyčiose balandžio 23 d. vyksta atšaldai. Pagal tradiciją Šv. Jurgio diena – gyvulių prekymečio ir pirmoji gyvulių išginimo į laukus diena. XX a. pirmojoje pusėje mūsų tautai ši diena buvo labai prasminga ir švęsta su didele pagarba....

„Metų rate, kai iš žiemos pereinama į pavasarį, įvyksta lemiamas mirties ir gimstančios gyvybės susidūrimas. Ši dviejų jėgų kovos idėja pasaulio ir laiko plotmėje yra universali.... Pats Šv. Jurgis ir visa siužetinė grupė (Šv. Jurgis, žirgas, slibinas ir karalaitė) ikūnija gyvybės pergale prieš mirtį, kovos ir laimėjimo idėja. Šv. Jurgio kova – tai energija, kuri yra gimstančio prado ir egzistencijos pagrindas. Lietuviams, kaip žemdirbių tautai, artimesnis buvo Šv. Jurgio – žemės, gyvulių globėjo vaidmuo nei riteriškas”.

Etnografinę perspektyvą papildė ikonografija, istorija, menotyra, tautosaka, pasaulėžvalga bei tikėjimas. Baigiama su Jurginių simbolika: „Jurginių apeigoms, kaip ir kitoms agrarinėms ir šeimos šventėms, būdingas judėjimas, garsas, ugnis, vanduo, duona. Čia naudota ir verbų šakelė – gyvūninių galių skatinimo simbolis, ir margutis – gyvūninių galių išsikūnijimas.” (Inis, 139–142).

Kelionėje į Kaliforniją 1991 m., Aušra Kargaudienė apsilankė pas profesorę Mariją Gimbutienę, jai padovanojo savo knygą-katalogą „Verpstės” (1989) ir spaudai parengtą studiją „Lietuvių liaudies siuvinėjimai XIX a. Simbolika ir mitologiniai motyvai.” Jodvi aptarė Lietuvoje palyginant naują simbolikos mokslą ir abiejų praktikuojamą tarpdisciplininį

kultūrinių reiškinių aiškinimą, tiek archeologinių radinių, tiek liaudies meno eksponatų muziejuose. Aušra džiaugėsi sutarimu su žymia archeologe ir jos „pdrąsinimu savo literatūriniuose-muziejiniuose bandymuose,” kaip rašė man laiške (2014.05.04). Lietuvoje Aušros skatintojai buvo Mokslų akademijos istorijos instituto etnografai Vacys Milius ir Angelė Vyšniauskaitė.

Šalia darbo muziejuje 1991–2000 m. A. Kargaudienė dėstė tautinio kostiumo istoriją Vilniaus dailės institute, liaudies audinių istoriją Kauno technologijos universitete ir tautodailės istoriją Vytauto Didžiojo universitete Kaune. Dirbdama akademinį darbą, ji parengė knygą-vadovėlį aukštųjų mokyklų studentams, pavadintą „Lietuvių tautodailės ir etnokultūros metmenys” (1997). Šioje knygoje aptariami liaudies drabužiai, siuvinėjimo menas XIX amžiuje, šventės, skulptūra ir tapyba, verpimo įrankiai, etnografiški amatai ir verslai.

Muziejininkės Kargaudienės atskirų eksponatų studijos ilgainiui sugulė į spalvingai iliustruotą

kius Kaune, viešumoje, tarp muziejininkų arba LUMA (Lietuvos universitetų moterų asociacijos) draugijoje. Ji minėjo paskaitas Velnių muziejuje mitologijos ir tautosakos temomis, pvz., sakmės apie gyvulius; jos ir sesers suruoštą vakarą apie poetą kun. Antaną Strazdą; LUMOS surengtą Eugenijaus Žmuidos knygos apie Maironį pristatymą; kino festivalius, populiarią lietuvišką filmą apie gamtą „Sengirė” ir kt.

Labai vaizdingai ji aprašydavo ekskursijas po Lietuvą su prietelėmis bei vasaros atostogas Druskininkuose arba Ignalinos rajone, kartais su anūkais. Ir kasdienybę bei klimato kaitą ji įdomiai aprašydavo (kaip „rado grybus sausio mėn....”), bet kelioninius laiškus ji papildydavo vietovaizdžiais, kuriuos išsakydavo savo eilėmis. Prie Ratnyčėlės upelio vaizdo Druskininkuose ji parašė, „Šis mažytis upeliukas / Nuo ledynmečio čionai... Buvo jis platus, gilus... O dabar tik upeliukas...sau pliuškenantis / Linksmi, Aukštų medžių globoje.” P.S. „Kai buvau visai maža, jis jau stebino mane” (2018.08.28).

Proginėse kortelėse jos eilės pagyvino paukščių ir gėlių paveikslėlius: „Pavasaris gražus, pavasaris spalvingas / Ateiki į namus / pas tuos kur Tavęs stinga! Su pavasariu!”, „Siunčiu žiedelį, siunčiu ne vieną... Būki laiminga dieną kiekvieną” (2019.03.25). Ji lyg savaime išdainuodavo gamtovaizdžius, tuo pačiu stengdavosi suteikti adresatei malonumą, pakelti nuotaiką. Prieš maždaug penketą metų Aušrelė man atsiuntė žavingą savo eilėraščių rinkinį „Erdvės”, kuris, deja, šiuo metu pasislėpęs tarp mano knygų.

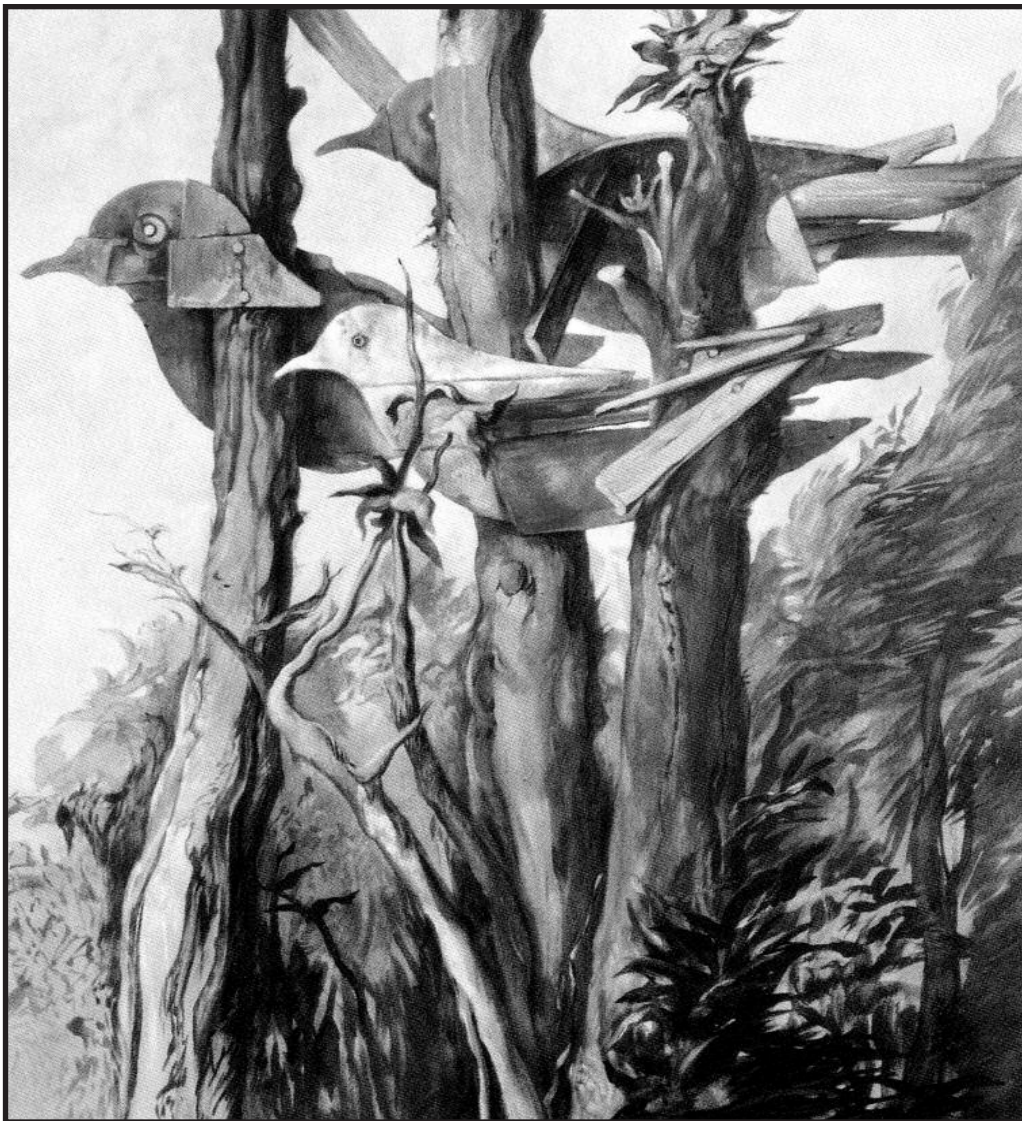
Aušrelė dažnai paminėdavo savo šeimyną: sūnų Simą ir marčią Aušrą Kargaudus, gyvenančius Kaune, bei jų vaikus Mildą, Igną ir Elena; dukrą Rūtą ir žentą Remį Eigirdus su Auste ir Joriu, Santa Monica, Kalifornijoje. Ji džiaugdavosi šventėmis, praleistomis su kauniečiais vaikais ir jų pagalba buitiniuose reikaluose, laukdavo žinių apie dukros Rūtos ir kaliforniečių anūką kelionę Lietuvon. Labai ji domėjosi anūką gabumais, jų mokslu ir studijomis, tiek Lietuvoje, tiek Amerikoje, ir per mainų programas, kituose kraštuose.

Maždaug 2017 m. Aušra pradėjo rašyti prisiminimus apie savo šeimą, pradėdama nuo savo vaikystės ir tėvų. (Neskaičiusi

jos prisiminimų, pateikiu keletą biografinių faktų iš jos sūnaus Simo gausiai parūpintų žinių.) Aušra gimė Klaipėdoje 1936 m. Lietuvos kariuomenės kapitono Antano Klimavičiaus ir mokytojos, meninės prigimties Karolinos Klimavičienės šeimoje. Tėtis tarnavo Margio pulke, kuris persikėlė į Plungę, o kai atėjo sovietai, jis demobilizavosi ir su šeima išvyko į Vilkaviškio rajoną. Tad Aušros vaikystė prabėgo įvairiuose kaimuose Suvalkijoje, sunkiais karo ir pokario metais. Jai teko anksti dirbti ūkio darbus, pvz., gaminti sūrį, kad galėtų jį iškeisti į duoną mieste; pokario metais auginti seserį ir brolių, kai tėvas buvo išvežtas darbams į Vokietiją, o mama vasaromis gilino studijas Šiauliuose. Netrukus, būdama keturiolikos metų, Aušra išvyko į pedagoginę mokyklą Marijampolėje.

Antra prisiminimų dalis skirta jos ir technologo-matematiko Vytauto Kargaudo sukurta šeimai, vaikams Simui ir Rūtai; trečioji dalis – anūkam. Be abejo, tai labai įdomi šeimos istorija, žengianti per visą XX amžių į XXI pradžią, budrios Močiutės įžvalgūs memuarai.

Pažinojau Aušrelę šio laikmečio dalelėje lyg „dabartyje”, kuri per greit riedėjo, vienai į praeitį, kitai – į ateitį, į Amžiną atilsį. Aušrelė Kargaudienė mirė 2020 m. balandžio 27 d. Kaune, apsupta ją mylinčių artimųjų, ir buvo palaidota gegužės 5 d. Karmėlavos kapinėse, šalia jos mamos Karolinos Klimavičienės.

Samuelis Bakas. „Pabėgimas”

knygą „Dievai ir šventieji lietuvių etnokultūroje” (Kaunas 2004), kurioje autorės tekstai atskleidžia ne tik liaudies meno kūrinių reikšmę, bet ir gyvas tradicijas bei tikėjimą, susijusius su kiekvienu jos parinktu objektu. Jos straipsniai Lietuvos žurnalams ir laikraščiams, kurių parašė apie 300, mokslinių ir populiarių, supažindino visuomenę su etnologijos, tautodailės, tautosakos ir liaudies papročiu tematika („Užgavėnės – išlaisvinto kūrybingumo šventė”, „Velykė, Velykis ir lalauninkai”, „Kodėl zuikutis – Velykų simbolis?” ir „Ką pasakoja margučių raštai?” (1998–2015).

Kargaudienės profesinė veikla buvo praturtinta ilgalaikė folkloro praktika. Jos ankstyvas ekspedicijas į Lietuvos kaimus ieškoti liaudies meno kūrinių sekė kasmetinės ekspedicijos rinkti folklorą, ypač dainas, M. K. Čiurlionio muziejaus ansambliui „Sauluva”, kurį ji sukūrė 80-aisiais. Šis ansamblis parengė Kalėdų-Advento, Užgavėnių, vestuvių, Vėlinių, Joninių ir kitas programas. Dalyvaudavo parodų atidarymuose, minėjimuose, tautos šventėse; lankydavosi mokyklose ir ligoninėse, kur aiškinau klausytojams atliekamų kūrinių prasmę. „Sauluvos” ansamblis gyvavo apie šešerius metus, bet susitikdavo padainuoti neoficialiai iki 2019 m.

Nors „Sauluvos” nemačiau ir negirdėjau, Aušrą kaip visuomenininkę ir lyrikę šiek tiek pažinojau. Laiškuose, kuriais palaikėme ryšį tarp ir po susitikimų, ji parašydavo apie įdomesnius kultūrinius įvy-

Vilniaus miestas pagaliau turi savo muziejų

Vilniaus muziejus įsikūrė istoriniame Vilniaus senamiesčio name

Pirmoji muziejaus paroda pristato turtingą ir įdomią namo istoriją.

Algis Vaškevičius

Kovo pabaigoje, sušvelninus karantino reikalavimus ir muziejams atvėrus duris lankytojus pagaliau pakvietė Vilniaus muziejus – nauja sostinės pažinimo erdvė miesto gyventojams ir svečiams. Šiame muziejuje, kurio atidarymas planuotas pakankamai ilgai, pristatomi unikalūs ir dar nežinomi, tačiau aktualūs pasakojimai bei miesto istorijos. Įkurti Vilniaus muziejų paskatino artėjanti apvali sukaktis: 2023-iaisiais Vilnius minės jubiliejų – miesto rašytinio paminėjimo 700 metines.

Apie tai, kad Vilniui reikia savo muziejaus, kalbėti pradėta prieš daugiau kaip šimtą metų. Jau 1912 metais Varšuvos kraštotyros žur-

nale buvo rašoma, kad Vilniui reikėtų muziejaus. Nors pirmasis pasaulyje miesto muziejus buvo įsteigtas 1866 m. Paryžiuje, tokių muziejų kūrimo banga Vakaruose nusirito XX a. pradžioje. Praėjusio amžiaus trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečių sandūroje gru-

pė anuomet lenkiško Vilniaus intelektualų, miesto mylėtojų bei akademikų nutarė įkurti miesto muziejų.

Atrodė, kad tokio muziejaus idėja jau greitai taps realybe: 1929, 1930 ir 1933 m. spaudoje skelbta, kad Magist-ratas miesto muziejaus įkūrimui pla-

nuoja skirti 10 tūkst. zlotų. Svarstytos įvairios galimybės, kur galėtų veikti muziejus – nuo Vilniaus rotušės iki Sluškų rūmų ar dalies Pranciškonų vienuolyno Trakų gatvėje, kur tuo metu veikė archyvas. Būtent čia tapytos Ferdynandas Ruszcycas matė būsimą muziejų.

Vilniaus miesto muziejaus pradžia galima laikyti 1933 m. kovo 15-ąją. Tą dieną posėdyje pas Vilniaus miesto prezidentą (merą) Wiktorą Maleszewskį buvo svarstomas Vilniaus miesto muziejaus įkūrimas. Tuo metu dėl lėšų trūkumo miesto entuziastų vi-

dinta, tačiau po kelerių metų, 1939-aisiais, miesto muziejui Magistratas išsigijo pastatą šiandienėje K. Sirvydo gatvėje. Miesto muziejui įgavus apčiuopiamą pavidalą visuomenė ėmė gausiai dovanoti muziejui meno kūrinius.

Taip pradėtas rinkti muziejaus rinkinys, kaupiti su sostinės istorija susiję artefaktai, tačiau, prasidėjus Ant-rajam pasauliniam karui, durų muziejus taip ir neatvėrė. Vilniaus miesto muziejaus idėja nuolat tai išskildavo, tai pradingdavo, tad nuo pirmųjų bandymų įkurti vilniečiams ir nuolat besimainančiam miestui skirtą instituciją tokio muziejaus teko laukti kone šimtą metų.

Pamatus dabartiniam muziejui padėjo 2018 metais Vilniaus tyrėjų – menotyrininkės, kultūros vadybininkės dr. Rasos Antanavičiūtės (ji tapo naujojo muziejaus vadove), architektūros istorikės dr. Marijos Drėmaitės ir istoriko dr. Karolio Kučiausko – publikuota Vilniaus miesto muziejaus-tyrimų centro galimybių studija.

Šioje studijoje buvo analizuota kitų pasaulio miestų muziejų patirtis ir galimybės. Studijoje teigiama, kad 1800 metais tik 2 procentai pasaulio žmonių populiacijos gyveno miestuose, 2016 m. miestiečių skaičius peržengė pusę pasaulio gyventojų (54,3 %). Didžiuosiuose pasaulio miestuose dažnai gyvena iki pusės jų valstybių gyventojų, o Europos miestuose kartais koncentruojasi iki 100 % valstybės gyventojų (Lietuvoje – 67,13 %, Vilniuje – 20,38 % visų valstybės gyventojų). Piliečiai sieja savo ateitį su miestais, juos vysto, su savo gyvenamąja vieta sieja ir savo istoriją.

Miesto muziejus – tai vieta, kaupianti miesto gyventojų istorijas ir miesto gyvenimą liudijančius artefaktus. Nors daug metų miesto muziejai atspindėjo tik tradicinius aukštesniosios klasės kolekcionavimo įpročius, šiais laikais atsigręžiama į patį miestą, o jo istorija virsta šiandienos procesų aiškinimo įrankiu.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

„Miesto muziejų banga kilo XX a. pradžioje Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Europoje juos kuravo vietos praeitimi besirūpinusios archeologijos, antikvarinės ir filantropinės draugijos, nesidomėjusios nūdienos pokyčių fiksavimu. Amerikoje – atvirkščiai: suvokdamos visuomenę kaip ateities pokyčių variklį, draugijos fiksavo tik dabartį. Ilgainiui šios vakarietiškos draugijos transformavosi į miesto muziejus.

Miestams sparčiai plečiantis ir nykstant jų praeities materialiams liudijimams, XX a. pabaigoje ir XXI a. miesto muziejai tapo artefaktų saugojimo, kaupimo ir interpretavimo vietomis”, – teigiama studijoje.

Jos rengėjai domėjosi įvairių pasaulio miesto muziejų veikla, įskaitant ir Jungtinių Amerikos Valstijų New Yorko miesto muziejų. Studijoje rašoma, kad jo kurio cokoliniame ir pirmajame aukštuose yra įrengtos pastoviosios ekspozicijos miesto istorijai pažinti – 30 min. trukmės edukacinis videofilmas „Timescapes” („Laiko peizažai”) ir miesto istorijos ekspozicija „New York at its Core” („Niujorko šerdis”), o antrame, trečiame ir ketvirtame aukštuose rodomos laikinosios parodos, skirtos aktualiesiems miesto klausimams, pvz., 2017 m.: „AIDS at Home” (apie AIDS New Yorke); „Muslim in New York” („Musulmonas Niujorke”); „Mastering the Metropolis” („Metropolio urbanistinis planavimas”) ir kitos.

Pastebima, kad rengiant miesto muziejų laikinąsias parodas aiškiai orientuojamasi į miesto aktualijas, socialinius klausimus, miesto transformaciją, atskirų miesto rajonų istoriją. Siekiama suteikti kuo daugiau „eterio” gyventojams / miestiečiams (pvz., palaikoma subjektyvaus muziejaus koncepcija).

Naująjį muziejų įsteigė Vilniaus miesto savivaldybė. Steigėjai šį muziejų įsivaizduoja kaip dinamišką ir nuolat besikeičiantį, kaip ir pats miestas. Muziejus kasmet planuoja pristatyti po 2–3 parodas, grįstas autentiškais miesto gyvenimo tyrimais. Išskirtinai Vilniui skirtas muziejus kviečia įdėmiau išžiūrėti į mus nuolat supančią aplinką ir joje išvysti ką nors netikėto.

Vilniaus muziejaus misija – ugdyti rūpestingus ir nusimanančius miesto šeimininkus, o tikslas – tyrinėti ir šiuolaikiškai pristatyti gyvenimo Vilniuje aspektus bei rinkti miesto istorijos artefaktus. Aiškios ir šio muziejaus vertybės – atvirumas, bendradarbiavimas, profesionalumas, nuolatinis tobulėjimas, pagarba, budrumas, kūrybiškumas.

Vilniaus muziejus tyrinėja miestą ir pasakoja apie jį kaip apie visumą, t. y. taiko tarpdalykines tyrimų prieigas ir vienija urbanistikos, architektūros, sociologijos, antropologijos istorijos, paveldosaugos, vizualiojo meno, literatūros, muzikos, mokslo bei technikos istorijos ir kitų sričių specialistus. Jis yra patikimas vilniečio ir turistų partneris pažįstant miestą, teikia miestiečiams informaciją ir perima jų sukauptas žinias, suteikia žodį lankytojui, ne tik transliuoja savo žinią.

Pirmoji naujojo muziejaus paroda – „Nuo mėsinių iki muziejaus. Vieno namo istorija”, ją sudaro kelios dalys. Paroda pasakoja apie namą, kuriame ir įsikūrė muziejus. Net kelis šimtus metų šiame pastate veikė Vilniaus sker dėjų-mėsininkų krikščionių cecho būstinė. Čia taip pat veikė mėsinių, įvairios krautuvėlės, o laisvos patalpos buvo nuomojamos.

1918–1940 metais pastatas ir toliau buvo svarbus Vilniaus amatininkams, o jo ryšiai su sostinės cechais galutinai nutrūko tik 1940-aisiais. Po Antrojo pasaulinio karo čia apsigyveno nauji gyventojai. 1990-aisiais pirmasis aukštas vėl tapo komercinės veiklos vieta – čia atsidarė ir kurį laiką veikė legendinė parduotuvė „Londvil”. Patalpos ne sykį keitė savo išvaizdą ir paskirtį, kol galiausiai čia įsikūrė Vilniaus muziejus.

Didelę parodos dalį sudaro pasakojimas apie krikščionių sker dėjų-mėsininkų cecho – viduramžiais susikūrusios profesinės sąjungos – kasdienybę ir miesto bei mėsos „santykį” įvairiais laikais. Ekspozicijoje – cecho vėliava, būgnas, nario pažymėjimas, pirkinų sąrašas, vaško akmuo ir kiti įdomūs artefaktai. Parodos lankytojais taip pat sužinos, kaip istorija keitė namo kasdienybę, susipažins su paties Vilniaus muziejaus istorija.

Ypatingasis Lietuvos fenomenas: Algimantas Švėgžda

Šv. Jono gatvės galerija Vilniuje. A. Petraitytės nuotraukos

Astrida Petraitytė

Regis, mūsiškai dailininkai, kultūros bendruomenė, visa Lietuva turėtų triūbom fanfarom skelbti: Algimantui Švėgždai – 80! Juk tai ne šiaip dailininkas, tai – Fenomenas. Ir ne savo netipiška (sovietiniams laikams) gyvenimo istorija, ne – kūryba, išreiškusia (brandžiuoju laikotarpiu) Gyvenimo filosofiją.

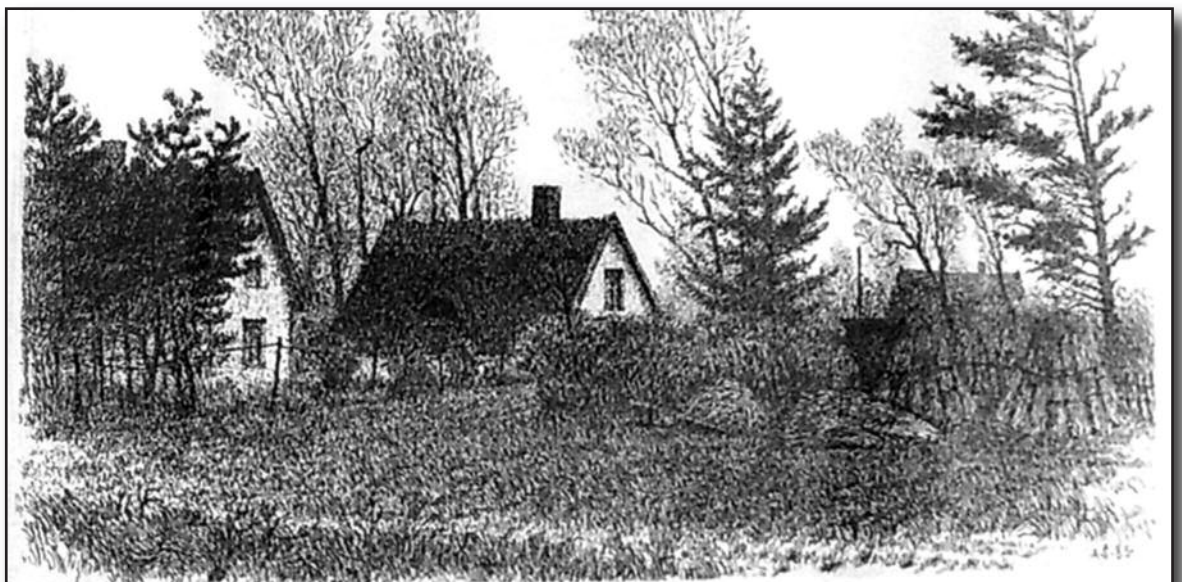
Algimantas Švėgžda (1941 04 22 Kelmė – 1996 07 04 Berlynas), 1967 m. Vilniaus dailės institute baigęs tapybą, vėliau įsisavino ir grafikos technikas; 1982 m. inkstų liga privertė išvykti į gydymosi galimybes suteikusią (Rytų) Vokietiją. Įsikūrus Berlyne, kaip skelbia enciklopedijos ir kiti šaltiniai, prasidėjo „vokiškasis” kūrybos etapas. Gausiai savo darbų dailininkas yra padovanojęs Lietuvai.

Gal pandeminiui suvaržymai sukliudė kolegoms dailininkams šios sukakties proga „trinkelti” Švėgždos darbų ekspoziciją kokiame *Titanike* – negali sakyti, kad nepamirėta, bet pamirėta kukliai.

Švėgždos „kampelis” Šv. Jonų gatvės galerijoje

Laimei, nepražioplinau parodėlės Šv. Jonų gatvės galerijoje, žinia pasiekė kone atsitiktinai.

Lietuvos dailininkų sąjunga, ko gero, personifikavusi į dailėtyrininkę Ramutę Rachlevičiūtę, iš savojo Dailės fondo surinko šešiolika Švėgždos darbų (litografijų, ofortų, akvarelių), juos eksponuoja (04 22 – 05 18) Šv. Jonų gatvės galerijoje. Paroda įvardinta tinkamai (švėgždiškai) – „Išauginti dangų vynuogės šakelės”.

Algimantas Švėgžda. „Vitle kaimas”, ofortas

lėje”, iš plakato žvelgia „pats” Švėgžda (1985-ųjų „Autoportretas” regime ir ekspozicijoje)... Vis dėlto Švėgžda nelyg našlaitėlis priglaustas galerijos kampelyje – mat vienoje, šiuo metu plynoje salėje, kaip man buvo paaiškinta, „keičiama ekspozicija”, o jubilato darbeliai iškabinti dviejose galinėse susiekiančiose salytėse. Bet dėkui Šv. Jono gatvės galerijai ir už šią galimybę prisiminti, išžiūrėti, pamedituoti... Dėkui Rachlevičiūtei, regis, ir kuklias parodėles rengiančiai kruopščiai bei atsakingai: ne tik ekspozicija pradedama jos glaustu įžanginiu žodžiu, bet ir ant palangės padėti lapai su atskirų darbų pristatymais, o kartu – jau tikrai kaip triūbų fanfarų aidas – ir solidus leidinys „Algimantas Švėgžda. Laimės šulinys”, pačios Rachlevičiūtės sudarytas (nesiemiau jo studijuoti, nes jis kaip tik atversta – įpusėtas – ant mano stalo).

Parodėlė – lyg viso vokiškojo periodo aidas, iš tų šešiolikos darbų toli gražu nepatirsi nei dailininko kūrybinio proveržio, nei temų įvairovės... Vis dėlto pajusi: ne spalvų margumas, ne „objektų” reikšmingumas traukė dailininko akį. Nespalvoti, nedidelių formatų darbeliai – tai (numanu) ir asketiškai filosofinė gyvenimo nuostata.

Štai išsiklausykim, ką Rachlevičiūtė sako apie minėtąjį „Autoportretą” (citata iš lapo ant galerijos palangės): „Šis autoportretas – turbūt vienas žino-

Algimantas Švėgžda. „Perskeltas pagaliukas”

miausių Algimanto Švėgždos grafikos kūrinių. Menininkui tik 44 metai, o jis atrodo kaip guru, išminčius. Jam buvo lemta gyventi neilgai, tai jo brandūs ir vėlyvasis periodai sutapo. Vidinė galia, susikaupimas į *aš esu čia ir dabar*, viską matau, jaučiu ir man skauda dėl to – išliko iki gyvenimo pabaigos.”

Stabtelėti buvo verta ir prie kitų kūrinių. Štai ofortai „Natiurmortas su vynuogės šakele” ar „Vitle kaimas”, štai litografinis „Heike Hansen portretas”, štai „Perskeltas pagaliukas”, jau akvarelė, bet irgi – nelyg grafika...

Ši parodėlė kažin ar atvers Švėgždos kūrybos gelmes ir erdves nežinantiesiems, bet ji tikrai rezonuos dailininko gerbėjų „dvasinėse saugyklose”.

Grįždama žinojau, kad manęs laukia kur kas išsamesni „prisiminimai” vartant „Laimės šulinį”...

Lietuviško ilgesio liepsnelių šiluma Alpėse

Marija Milvydienė su Juze Katiliūte Davose, 1975

Janina Survilaitė

Šveicarijos išeiviai iki mirties nepamiršo sovietinio režimo okupuotos Lietuvos komunistų pokaryje išleisto įstatymo, kad iš Lietuvos pasitraukusiems Lietuvos piliečiams kaip tarybinės Tėvynės išdavikams «už akių» pritaikytas mirties baudmės įstatymas. Dvi ŠLB nelaimingosios motinos, Joana Stasiulienė ir Marija Milvydienė, palikusios okupuotoje Lietuvoje savo kūdikius, prarado viltį juos pamatyti ir Tėvynės okupacijos metais išgyveno nepakeliamą jų ilgėsį. Motinos dienos šventės kiekvienų metų gegužyje būdavo nulaistytos gilaus skausmo ašaromis.

Joana Stasiulienė (Jurkskaitytė) gimė 1911 metais Šakiuose. Šveicariją pasiekė 1945 m. pavasarį, savo tėvams palikusi mažametį sūnelį, kurį į nežinomą kelionę pasiimti buvo pavojinga. Didžioji viltis, kad greitai galės vėl sugrįžti namo, emigracijos pradžioje nuramindavo motinos ilgėsį, o vėliau nusiraminiu tapo jos prasmingo darbo auka Lietuvai.

Joana tapo lietuviškos kultūros garsintoja ne tik Šveicarijoje, bet ir Vakarų Europoje. 1965 metais Ciuriche jos suorganizuotas lietuviškų tautinių šokių ratelis gyvavo beveik tris dešimtmečius. Įdomu, kad 1980–1990 metais ratelyje šoko vieni šveicarai, Ciuricho universiteto studentai, nes lietuvių bendruomenės šokėjai šokiams tapo per seni. Šokių Mokytojos nuopelnas – jos sugebėjimas lietuviškame tautiniame šokyje sukurti ypatingą *šiaurietiško šokio dialogą*, kuris savo dramatiško ilgesio išraiška toli pralenkdavo Vakarų Europos folkloro šokėjų pasirodymus.

Lietuviškų tautinių šokių muzikos fone ilgai publiką stebino nuoširdus Šveicarijos išeivių bičiulis, Berno operos teatro solistas šveicaras Otto Linsi, sodriu baritonu plėsdamas lietuvių liaudies dainas: M. Kacanausko „Pasvarstyk, ante!“ , J. Šimkaus „Tykiai tykiai...“ , „Pamylėjau vakar“ , „Lopšinė“ ir kt. Lietuvius žavėjo iš klausos išmokta šveicaro solisto taisyklinga tartis, kurią, kaip pavyzdį, išeivijos motinos rodė savo vaikams, trokšdamos įdiegti meilę protėvių kalbai.

Apie J. Stasiulienės lietuviškų tautinių šokių populiarumą ir lietuviško tautinio šokio įvertinimus patvirtina įvairių Vakarų Europos žurnalistų straipsniai spaudoje. 1986 metais Italijos Gazados provincijos laikraščio korespondentas gražiai aprašo Šiaurės Italijos Religinių studijų instituto organizuotą renginį-konferenciją, kurios tikslas – supažindinti jaunimą su Europos tautų religine istorija, jos evoliucija ir politinės padėties analizavimu. Įdomu, kad 1986 rugsėjo 18 d. konferencija buvo skirta Pabaltijo kraštų religinei padėčiai, atsidūrusiai po okupanto-ateisto padu, apibūdinti.

Italų korespondentas gražiai aprašo J. Stasiulienės lietuviškų tautinių šokių ratelio pasirodymą Religinių studijų meninėje programoje:

„Lietuviškos tautinių šokių grupės pasirodymas Gazados provincijoje buvo tikras stebuklas! Šokėjai sukūrė nepaprastai stilingą atmosferą: šokio piešiniai ir šiaurietiška režisūra privertė neatplėšti akių, žiūrint nepaprastą vaizdo scenografijos brėžinį ir metafiziškai romantišką besikaitaliojančią su dramatišką tau-

tos likimą paryškinančiais intarpais skambančia muzika. Šiaurietiškas dialogas pilnas įdomios prasmės! Visa tai regint, salės klausytojams ir žiūrovams užėmė kvapą...“ (J. S. vertimas iš vokiečių kalbos)

Archyvuose išlikęs 1975 m. Europos lietuviškų studijų savaitės (ELSS) renginio aprašymas, kaip šveicarų jaunimas, kurių dauguma turėjo akademinis laipsnius, entuziastingai scenoje trypė „Gyvatarą“, „Subatėlę“, „Suktinį“, „Klumpakojį“, „Aštuonytį“, „Kubilą“, „Sukčių“, salėje sukeldami stebėtinai linksmą žiūrovų nuotaką. Beveik tris dešimtmečius J. Stasiulienės lietuviškų tautinių šokių ratelis sukosi visų Vakarų Europos scenų renginiuose, o taip pat Popiežiui Jonui Pauliui II lankantis Šveicarijoje 1984 metais. Renginius žurnale „Pasaulio lietuvis“ aprašė Narcizas Prielaida. Visi straipsniai archyvuose išsaugoti.

Šveicarų šokėjų ir jų Mokytojos lietuviškos Juos draugystė nenutrūko iki jos mirties... Juos sutikdavau lankydamą Joana Ciuricho kantonono senelių namuose, o paskutinį kartą susitikome Ciuricho miesto bendruomenės bendradarbių kapinių pievelėje. 2004 m. vasario 23 d., kai gedulingai apsirengusios buvusios šveicarės šokėjos atnešė gyvų rožių vainiką, palydėdamos lietuviško šokio menininkę į paskutinę kelionę...

Man padovanotuose J. Stasiulienės asmeniniuose archyvuose (kurios XXI a. pradžioje kartu su visais išeivijos išsaugotais archyvais dr. V. Dargužo rūpesčiu atidavėme VU RS) radau šveicarės, Ciuricho universiteto studentės Marijos Berger-Gysling 1975 m. parašytą seminarinį darbą (vadovas prof. A. Niederer) tema: „Susitikimas su lietuviškas egzilyje“. Darbo tikslas – supažindinti šveicarų visuomenę su Lietuvos istorija, jos kultūra, pradedant garbinga praeitimi Vytauto Didžiojo laikais ir baigiant sovietų okupacija.

Studentė M. Berger vaizdingai pabrėžia lietuvių tautinių šokių unikalumą, jų ryšį su žmoniškų pergyvenimų ir jausmų gelmėmis, pasaulėjauta, meile gamtai, gimtam kraštui, tėvams, šeimai, atsidavimą kasdieniniams darbams... Stebėjau seminarinio darbo autorės nuovokumu suprasti lietuviško šokio sielą, poetiškumą, lyrizmą, subtiliai paslėptus lietuvių tautos istorijos išgyvenimų vingius – viską, kas svetimšaliui, atrodo, neįmanoma. Taigi gabioji šokių Mokytoja J. Stasiulienė savo šokėjams talentingai perdavė ne tik technines lietuviškos choreografijos judesius gudrybes, bet ir sugebėjo taip suvirpinti šveicarų studentų širdis ir jausmus, jog jie lietuviškos kultūros sugėrė daugiau, negu galima tikėtis.

Kai choreografė Joana 2002 metais aplankiau privačiose Ciuricho kantonono senelių namuose, norėdama su ja pasidalinti prisiminimų interviu naujai atgaivintam «Šveicarijos lietuvių žinių» laikraščiu sutinkant iškilmingą ŠLB įkūrimo 50-mečio šventę, ji pasakojo:

„...visus savo atsidavimo lietuviškų tautinių šokių rateliui dešimtmečius emigracijoje laikyčiau pačiais laimingiausiais savo likimo kelyje, jeigu ne tas nuolatinis širdį draskantis ilgesys Lietuvoje palikto sūnaus... Žinoma, neužmirštu visų vargų ir rūpesčių, kai reikėjo išlaikyti pastovų jaunų šokėjų kolektyvą, rūpintis kur išgyyti patraukliai spalvingus, estetiškus lietuviškus tautinius rūbus. Juk reprezentavome Lietuvos kultūrą Vakarų Europoje tada, kai Lietuvos vardo pasaulio žemėlapiuose penkis dešimtmečius nebuvo!«

Joana prisiminė, kaip šveicarai šokėjai, išgy-

vendami, kad sensta, kad tokie unikaliai šokių grupė gresia «laidotuvės», 1984 metais sumanė burti šveicarų vaikų lietuviškų šokių ratelį, pavadintą «Jaunosios vilties» vardu. Tam ėmė talkinti pačios aktyviausios Stasiulienės šokėjos šveicarės. Į tokią iniciatyvą aktyviai atsiliepė šveicariukų vaikų tėvai: mamos siuvo savo vaikams lietuviškus tautinius rūbus, mergaitėms augino ir pynė kasas, o rateliui vadovauti pasisiūlė diplomuota choreografė šveicarė Ursula Sigg.

ŠLB narė dr. J. Pečiulionytė prisimena: „... kelios J. Stasiulienės buvusios šokėjos Ciuricho kantonono gimnazijose kelerius metus vedė lietuvių tautinių šokių kursą/fakultatyvą su Lietuvos istorijos įvadu...“

1985 metais, minint Stasiulienės tautinių šokių ratelio 25-metį, vadovei Joanai Stasiulienėi buvo suteiktas ŠLB Garbės narės vardas, o dailininkė Juzė Katiliūtė nupiešė plakatą, iki šiol išlikusį archyvuose. Gaila, bet su didžiuliu entuziazmu suburtasis šveicariukų šokių ratelis be energingosios šokių mokytojos Juos pastangų dėl jos senatvinių negalavimų išsilaikė neilgai...

Savo sūnų J. Stasiulienė pamatė tik 1982 metais, po ilgų prašymų, kai Lietuvos komunistų vyriausybė (tik Maskvai įsikišus!), jam, jau 40-mečiui, žilais smilkiniais vyru, davė 2 savaitėms leidimą aplankyti Ciuriche gyvenančią motiną.

Apie pirmuosius pokalbius su sūnumi Joana skaidavo: «*sunkus buvo tas mūsų susikalbėjimas, nes jis užaugęs sovietinio režimo auklėjime nesuprato laisvojo pasaulio politikos, buvo savyje susigūžęs, užsisklendęs, įtarus, pilnas baimių, viskuo nusiuvylęs... Tačiau mudu vieningai nutarėme daugiau nesiskirti. Savo visas santaupas pervedžiau jam į Lietuvą, kad jis savo šeimai nupirktų prie Kauno namą, tada aš atvyksiu į Lietuvą numirti, ant savo sūnaus rankų, kaip pusę amžiaus svajoju...»*

Algimantas Gegeckas, gimęs 1945 m. CH pabėgėlių stovykloje, nuo mažumės stengėsi atstovauti suaugusiam šokėjui, 1952

Nelaimingosios šokių mokytojos svajonė neišpildė. Grįžęs į Lietuvą, sūnus staiga mirė – ištiko infarktas. Joana iki mirties liko Šveicarijos senelių namuose, savo testamente palikusi įrašą: «*Palaidoti Ciuricho miesto anonimines kapinėse.*»

Marija Milvydienė gimė 1917 metais liepos 13 d. Grozne, Kaukaze, kur jos tėvas dirbo buhalteriu. 1921 metais visa šeima grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Kėdainiuose, kur Marija baigė gimnaziją ir įstojo į Kauno VD universitetą studijuoti vokiečių ir prancūzų filologijos. Buvo aktyvi skautė. 1940 metais ištekėjo už inžinieriaus Juozo Milvydo. 1941 metų gegužės 7 dieną gimė dukra Dalia. 1941 metų birželio 23 dieną vyras J. Milvydas žuvo žymiausio Lietuvoje sukilimo prieš pirmąją sovietų okupaciją savanorių gretose. (1999 metų lapkričio 22 dieną inžinieriui Juozui Milvydui, kaip pirmojo žymiausio ginkluoto pasipriešinimo okupantams dalyviui LR vyriausybė po mirties skyrė apdovanojimą – Vyčio kryžiaus ordiną).

Sukrėsta baisios nelaimės, netekusi brangiausio žmogaus, su tik 1,5 mėnesio dukrele ant rankų M. Milvydienė susirgo plaučių tuberkulioze. Gydėsi Panevėžės sanatorijoje, tačiau sveikata negerėjo. Tai sutrukdė jai universitete apsiginti filologės diplomą. Sveikatai kasdien blogėjant sanatorijos gydytojų konsiliumas patarė nedelsiant vykti gydytis į Vokietiją. 1944 liepos 7 dieną palikusi motinos globai savo trimetę dukrytę (kuriai paskui likimas lėmė pamatyti tik po 30 metų) išvyko gydytis į Vokietiją su didžiule viltimi širdyje greitai pas dukrelę sugrįžti sveikai.

Nukelta į 8 psl.

Joanna Karpowicz: Anubio kelionės

Ieva Marija Mendeikaitė

Joanna Karpowicz – tapytoja, komiksų kūrėja ir iliustruotoja. J. Karpowicz baigė Krokuvos vizualiųjų menų vidurinę mokyklą, taip pat Jano Matejko dailės akademijos tapybos fakultetą, o šiuo metu gyvena ir dirba Krokovoje. Gimusi menininkų šeimoje, Joanna visuomet turėjo polinkį tapyti, o šiandien autorė yra žinoma kaip „dailininkė, kurianti komiksus“ ar kaip „komiksų dailininkė, kuri dar ir tapo“.

Pirmasis dailininkės išleistas komiksų albumas – „Lipstick“ („Lūpų dažai“), įkvėpti Jerzy Szylako knygos „Mandradora“. Tai pasakojimas apie tamsią, gana bauginančią istoriją, kurioje figūroja translyčiai policininkai, pavaizduoti nutapyti ant drobės akrilo dažais – mėgstamiausia Joanos dailės technika. Kiti autorės žinomi komiksai yra futuristinė pasaka „Jutro bėdžie futro“ bei „Postcards from Bialystok“. Taip pat Joanna yra sukūrusi dvi gana komiškas istorijas – „Anastasia“ bei „Sour Apple“. Nors istorijose kalbama apie smurtą ir moters vaidmenį toksiškuose santykiuose, liedsama skirtingus problemos aspektus jie padeda skaitytojui šiuos aspektus nušviesti savita humoro forma. Bet turbūt pati žinomiausia autorės darbų serija ir individuali paroda – „Anubis“.

„Anubis“ – tai juodas, didelis šuo žmogaus kūne, kuris keliaudamas po skirtingus pasaulio kampelius atrodo itin paslaptinai. Kiekvienas Anubio paveikslas yra tarsi užkoduota paslaptis, kurią turi įminti stebintysis prieš įkrentant į jos gelmes. Anubis šios paslapties atskleisti greitai taip pat ne-

ketina, atrodydamas tarsi pašalinis asmuo jis laukia progos dalyvauti jį supančios aplinkos siūlomuose pokalbiuose, įvykiuose. Stebint Anubį gali aplankyti nepažįstamas jausmas, tarsi ne tu, o paveikslas stebi tave. Anubio paslaptinumas ir keistumas sukelia daug klausimų, kuriuos sunku ištarti garsiai, bet juos tikrai gali just, norisi stebėti tol, kol atrasi arba sugebėsi atsakyti, ką jis nori tau pasakyti.

Pati Anubio istorija taip pat sukelia šurpą keliantį nerimą, kadangi būtent tokiu vardu buvo vadinamas Egipto dievas, palydintis mirusiuosius. Senovės egiptiečiai Anubį vadindavo Anapa arba Tas, kuris yra ant kalno. Senovėje Anapa būdavo svarbiausia velionių ir jų kapų gynėjo figūra. Pavyzdžiui, paveikslas, kuriame Anubis sėdi netoli esančio Cliftono tilto, neprimena tik vienišo sėdinčio pakeleivio, stebtinio aplinką. Staiga visa aplinka tampa priklauso nuo Anubio, ypatingai jeigu atsimeni, kad Cliftono tiltas žinomas dėl savižudybių kiekio.

Tačiau Anubis nėra ir nebuvo sukurtas vien bauginti ar kelti žiūrovui nerimo jausmą. Anubis taip pat yra ir draugas, ypatingai tų, kurie turi baimių, nerimo dėl mirties ar laikinumo. Ne veltui jis lydėdavo ir gindavo neseniai mirusius. Pati dailininkė teigia, kad Anubis jos drobėje užima daug skirtingų vaidmenų ir dalyvauja daugybėje skirtingų įvykių kontekstų. Vieną dieną Anubis, gurkšnodamas kavą nedidelėje kavinėje, yra gailestingas ir švelnus pokalbio vedlys. Dirbdamas viešbučio administrato-

Joanna Karpowicz. „Anubio kelionės“

riumi – svetingas ir malonus draugas. Kine valgydamas spragėsius – kasdienos malonumų palydovas. Irkluodamas valtį upe, išeidamas parūkyti, laukiantis sutemus sode prie jūros – visada šalia esanti nejučiamoji mūsų užslėptų jausmų pusė. Jis nėra tik mirties personifikacija. Jis yra sielų vedlys, tas, kuris mus lydi kelyje iš vieno pasaulio į kitą. Tačiau nors mes jį sutinkame tik savo gyvenimo pabaigoje, galime pastebėti jo šešėlį kartais praslenkanti tose vietose, tarp kurių šių dviejų pasaulių siena yra itin plona.

Visos Anubio kelionės tarsi meditacija pateikta komiksų forma, atskleidžiančia absurdišką šiuolaikinio pasaulio prigimtį, kurioje sukauptos emocijos ir nutapytas vaizdas patiria vienas kito sinergiją, sutampa. Krokuvos menininkės Joanos Karpowicz paveikslai pristato žiūrovui pažįstamą, galbūt net skaudų patosą – gilią savų emocijų interpretaciją per Anubio sukurtą atstumą nuo aplinkinių. Lenkų kritikas Sebastian Franckiewicz teigia, kad Karpowicz kūryboje toks atstumas kuriamas sąmoningai, atitolinant emocijų žiūrovo „teritoriją“ ir nuoseklųjį meną. Anot kritiko, Joanna Karpowicz sugeba be galo elegantiškai apraizgyti savo tapomų vaizdinių nuorodų ir kultūrinių kultūrinių veikalų sąveiką. Pavyzdžiui, dauguma Karpowicz paveikslų vaizduoja mistišką „Twin Peaks“, „Miyazaki“, „Edward Hopper“ kuriamą nuotaiką, kuri vėliau persikelia jas į autorės komiksų knygas.

Tačiau vizualiųjų atgarsių čia yra ir daugiau, pavyzdžiui, kritikas klausia, ar tamsaus silueto, plačių pečių ir smailių ausų Anubis neprimena Betmeno? Abu herojai vaizduojami komiksų knygoje, todėl sutapimų tarp jų rasti tikrai galima. Žinoma, kaip ir buvo minėta anksčiau, Anubis nėra Betmenas, jis – senovės Egipto dievas. Priešingai nei Betmenas, komiksų knygelėje Anubis dažnai stovi vienas, tamsiame akvariume, kavinės kampe, tyko šešėlyje ar už traukinių platformų, kurdamas savo kaip vienišo ir nepriklausomo pakeleivio vaizdą. Kartais šių paveikslų specifiškumas gali sukurti tokį vaizdą, jog jį stebinčiam žiūrovui rodo, jog jis nepakankamai daug žino apie vaizduojamą situaciją, tarsi jam trūktų kažkokių nuorodų atskleisti tai, ką jam bando pasakyti Anubis ar jį tapiusi Joanna.

Nežinant tam tikrų detalių, kartais gali pasirodyti sunku atpažinti tai, ką šie paveikslai bando atskleisti – realaus gyvenimo, meno ar filmų atgarsius. Kai kurie iš šių paveikslų atrodo specialiai sukurti būti ganėtinai aiškūs – viena ar kita garsi kultūrinė gija, žinomo kūrinio ar pastato atvaizdavimas, kiti ganėtinai aiškiai pateikia nuorodą, kuri padėtų suprasti jų

esmę, tačiau tretieji – be jokių akivaizdžių kultūrinių nuorodų, ir jie priverčia stebėtoją gerai pasukti galvą. Pavyzdžiui, kartais Anubio vilkėti drabužiai atrodo ganėtinai pasenę, bet ne tokie seni ar žymūs, kad nukeltų į kažkurį laikotarpį ar dešimtmetį. Panašiai ir su Anubio pasirinktu keliu, gamtos teikiamomis užuominomis, nutapytų žmonių elgesiu.

Savo epilogė apie Anubio keliones lenkų kritikas S. Franckiewicz teigia, kad būtų norėjęs, jog tam tikros grafinės šios knygos dizaino vietos būtų išpil-

dytos šiek tiek daugiau avangardiškai, nestruktūruotai. Kritiko teigimu, tokiu atveju pirmasis knygos puslapis „Tribute to Nighthawks“ nebūtų tokia aiškiai atvaizduota garsaus tapytojo Edward Hopper paveikslo apraiška, kadangi kituose Anubio kelionėse tokių ryškių meninių nuorodų praktiškai nėra. Žinoma, meninių nuorodų ieškantiems žiūrovams vis dar yra tokie paveikslai kaip, pavyzdžiui, už labai aiškų „Twin Peaks“ užrašo žiūrovo link artėjantis Anubis, kuriantis šurpią nuotaiką. Vis dėlto „Tribute to Nighthawks“ yra vienintelis Joanos Karpowicz kūrinys, kuris tokią meninę nuorodą atskleidžia jau pačiame savo pavadinime, nebeverčiant žiūrovo spėlioti ar ieškoti užuominų, paveikslo kilmės aiškinimų.

Tačiau kritikas teigia, kad vienaip ar kitaip Anubio kelionės yra puiki gyvenimo metafora, sukurianti ir pasakojanti daug daugiau nei tik „memento mori“. Tai laikui nepavaldi istorija, skirta nesensantiems ir norintiems matyti. Nors mirtis tikrai yra visada su mumis, ar paplūdimyje, ar miške, ar muziejuje, ar visą dieną veikiančioje kavinėje, svarbu nepamiršti, kad ir gyvenimas yra su mumis. Lygiai taip pat kartu su Anubiu egzistuojantis toje pačioje erdvėje, tose pačiose vietose, tuose pačiuose pokalbiuose ir istorijose. Visai kaip ir mirtis, o kartais gal net ir dar netvarkingesnis, įvairesnis, specifiškesnis, pilnas kultūros ir tradicijų, o galiausiai – visiškai individualus laiko tarpsnis. Neįmanoma atsistoti kavinėje ir gerti joje kavą šalia nesėdint Anubiui, lygiai taip pat kaip ir Anubiui neįmanoma sėdėti toje pačioje erdvėje, jeigu joje nėra gyvybės.

Vienokiu ar kitokiu požiūriu Anubis ir jo kelionės yra vertos ne tik detalesnės analizės, tačiau ir daug daugiau dėmesio, kadangi tai tikrai genialus meno kūrinys, ypatingai savo subtilumu ir paslėptomis užuominomis, kurių jis pats neatskleis, kol jų nepastebės į jį žiūrintis asmuo. Kuo geriau susipažįstama su Anubiu, kuo dažniau leidžiamasi su juo į keliones, tuo labiau jis pradeda patikti. Jis yra visur ir patenka visur. Būdamas savotišku tikrumo veidrodžiu, Anubis yra ne kas kita, kaip šių dienų šešėvis, pakeliui į virsmą tapti auksiniu klasikos kūriniumi. Tai turtingo, vizualaus, giliai morališko monologo vaizdinys. Vaizdinys, kuris sugeba kalbėti taip pat ir individualiu, asmeniniu, ir universaliu, visuotiniu lygmeniu. Joanna Karpowicz sugeba labai gražiai išnaudoti pasaulio kultūrinę vaizduotę, kurią tikrai verta pažinti artimiau.

Krėsle su detektyvu

Apie skandinaviską niūrastį

Renata Šerelytė

Prakalbus apie skandinaviskus detektyvus, pirmiausia į galvą ateina, be abejo, norvegų Jo Nesbo pavardė. Jis – vienas garsiausių skandinavų detektyvų rašytojų pasaulyje, gausiai verčiamas į kitas kalbas, parašęs daugybę bestselerių, kurie neužsiguli knygynuose, o ir bibliotekų lankytojai mėgsta jo romanus. Į lietuvių kalbą jų išversta ir išleista tikrai nemažai.

Deja, turiu prisipažinti, kad nesu Nesbo gerbėja: šiaip ne taip įveikiu du romanus („Sniego senį“ ir „Pentagramą“), jie man pasirodė teatrališkai, perdėm niūrūs ir psichologiškai nemotyvuoti, labai stori (pusę išbraukus, ne labai kas nukentėtų), o ir paties seklio Hario Hülės personažas nepasirodė žavus. (Ir tikrai ne todėl, kad turi priklausomybių, šeimyninių bėdų ir panašiai). Jis man pasirodė perdėm sudramatintas – panašus į operos solistą, kuris, vaizduodamas kenčiantį herojų, blaškosi po sceną, o žiūrovui, žiūrint į jį, kažko nesmagu ir net nejuokinga.

Žinoma, yra dar švedų ir danų autorių, rašančių detektyvus. Vieno kito pavardė kažkur spingso (Soren Sveistrup, Katrine Engberg), paskui prisiminiau kažkada labai „ant bangos“ buvusį Peter Hoeg romaną „Panelės Smilos sniego jausmas“, kuriame pavaizduota ištis labai mišlinga vieno berniuko žūtis istorija, nuvedusi baisių paslapčių ir jų išaiškinimo link. Prie detektyvų iš dalies galima priskirti ir Susanne Jansson „Aukojimo pelkę“; bet šioje knygoje galbūt daugiau vietos skiriama vienos ypatingos pelkės grožiui ir mistikai aprašyti.

Jeigu reikėtų apibūdinti skandinaviskus detektyvus keliais žodžiais, galbūt pasakytiau – teatrališkai niūrūs. Baisybės laužiamos iš piršto taip lengvai, kad tikrai daro įspūdį. Bet ar įtikina?.. Į šį klausimą galėtų atsakyti tik skaitytojas. Taigi šiandien pasitelksiu du kūrinius. Pirmasis – švedų rašytojo Niklas Natt och Dag „1793“, romanas, pasakojantis vienos žmogžudystės istoriją XVIII a. Švedijoje. Labai intriguojantis kūrinys, talentingai parašytas, daug įdomių autentiškų istorinių to laikmečio realių. Tiesą pasakius, ėmiau į rankas, baimindamasi, kad bus sunku išverti to amžiaus autentišką, susijusią daugiausia su buitės dalykais – sunkiomis žemesniojo sluoksnio gyvenimo sąlygomis, purvu, antisanitarinėmis sąlygomis ir panašiai... tačiau kuo puikiau išta autentišką ištverčiau, tik labai gaila buvo džiova nepagydomai sergančio pagrindinio bylos tyrėjo, kuris, ištyręs nusikaltimą, iškart ir pasimirė. Kur kas sunkiau buvo išverti ir suprasti paties nusikaltimo esmę – žudikas baisiai sudarko žmogų, paverčia jį, galima sakyti, kurčiu ir aklu mėsos gabalu, ir daro tai metodiškai, apgalvotai, o paskui prisipažįsta, kad padarė tai iš meilės. Ne iš geismo, ne iš aistros, ne iš noro, kad tas žmogus tau priklausytų kaip nuosavybė. Bet iš meilės... Nepatikėjau.

Antrasis romanas – danų rašytojų Rydahlo&Kazinski „Undinėlės mirtis“,

įkvėptas Hanso Kristiano Anderseno pasakos apie undinėlę motyvų ir rašytojo gyvenimo fragmentų. Labai originalus sumanymas, tik, žinoma, reikia turėti omeny, kad tai tik vaizduotės vaisius ir nieko panašaus Anderseno gyvenime nebuvo. Nes, prisipažinsiu, kažį ar labai paskui taip mielai skaitėčiau Anderseno pasakas. Ypač „Undinėlę“. (Regis, Dominyko Urbo verstoje Anderseno pasakų knygoje originalus jos pavadinimas yra „Jūrų karalaitė“). Šiame romane siaučia nusikaltėlis, kuris, išsimylėjęs prinčą (istorinę asmenybę, Danijos prinčą Frederiką), nori iš vyro tapti moterimi (taigi akivaizdi „Undinėlės“ paralelė – žuvies uodegą išmainyti į kojas). Tik čia nėra jūrų raganos, kuri tam vargšui undinui padėtų, ir jam tenka kapstyti pačiam: kažkodėl jam šauna į galvą beprotiška mintis, kad jeigu prisisiūs moters krūtis, tai pavirs moterimi. Dėl to jis nužudo prostitutę. Ir nelabai kaip baigia savo gyvenimą.

Kūrinys skaitomas labai lengvai, įtraukia, būna, kad net ir baisu pasidaro, bet jeigu iš esmės, tai kartais nebežinai, nei ką galvoti apie tuos modernius detektyvus. Ir tada pagalvoji – na, ačiū Dievui, yra klasika. Christi, Simenon, Wingfield, Chesterton ir visi kiti nuostabieji. Nes jeigu skaitytum tik skandinaviskus detektyvus, tai, ko gero, imtum neapkęsti paties žanro. Žinoma, tai tinka ne tik skandinavams – panašios baisingos niūrasties pakanka ir britų, ir amerikiečių, ir kitų tautų detektyvuose. Kur dėl išorinio efektingumo aukojama tiesa.

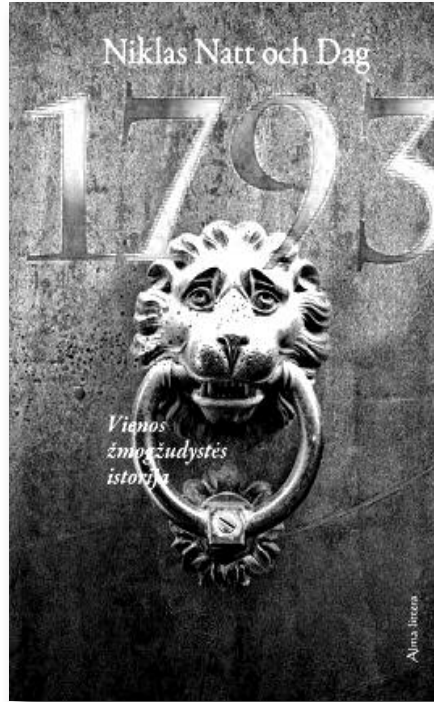
Lietuviško ilgesio liepsnelių šiluma Alpe

Atkelta iš 6 psl.

Kai pokariu vokiečių sanatorijoms tapo per sunku išlaikyti daugybę priplūdusių ligonių, juos išskirstė po kitas Europos šalis. Marija 1951 metais atsidūrė Šveicarijoje, Davoso sanatorijoje. Kiek pagerėjus sveikatai, gerai mokėdama vokiečių ir prancūzų kalbas, apsigyvenusi sanatorijos pensione galėjo po kelias valandas dirbti slauge. Susitaupiusi pinigų, 1962 metais išsinuomojo pigų butą, susirado darbą Davoso miesto architekto biure sekretore, kur dirbo iki pensijos.

Nors visą gyvenimą ją persekiojo sunki persirgta liga, ji puikiai atliko visas reiklaus architekto sekretorės pareigas ir aktyviai dalyvavo 1952 metais Šveicarijoje įsikūrusios Lietuvių Bendruomenės (ŠLB) renginiuose. Turėdama filologinį išsilavinimą, rašė asmenišką ir ŠLB veiklos dienoraštį, kaip sovietų okupuotos šalies Lietuvos atstovė, puikiai mokėdama vokiečių ir prancūzų kalbas, įtaigiai pasisakydavo Vakarų Europos antisovietinio judėjimo tarptautinėse konferencijose, kalbėdavo Vakarų Europos ir Amerikos radijo laidose.

Kankinama skausmingo Lietu-

Niklas Natt och Dag. 1793. – Vilnius, Alma littera, 2020

Apie autorių: Rydahl&Kazinski – kolektyvinis trijų gerai Danijoje žinomų rašytojų Thomas Rydahl, Anders Ronnow Klarlund ir Jacob Weinreich pseudonimas. „Undinėlės mirtis“ – pirmoji jų bendra knyga. Remdamiesi H. Ch. Anderseno pasakomis, jie kuria makabrišką istoriją, galėjusią vykti XIX a. Kopenhagoje. Autorių sukurtą knygą Danijos kritikai apibūdina kaip pasakojimą apie niūrią, kvapų persmelktą, susiskaldžiusią dekadentišką turtuolių ir vargšų Kopenhagą, įstrigusią ant slenksčio tarp pažangos ir prietarų, įspūdingą ir autentišką.

Apie siužetą: Hansas Christianas Andersenas atvyko į Kopenhagą turėdamas vienintelį tikslą – kurti ir savo menu šlovinti Aukščiausiąjį. Tačiau dabar jis – pagarsėjęs Kopenhagos keistuolis, niekad pripažinimo nepelnęs poetas. Jau kuris laikas kišenėse švil-

voje paliktos dukros ilgesio, 30 metų rašė laiškus Lietuvos ir Maskvos vyriausybėms, prašydama, kad jos dukra gautų leidimą atvykti pas ją į Šveicariją arba jai pačiai būtų suteikta viza aplankyti dukrą okupuotoje Tėvynėje. Visi atsakymai buvo neigiami.

Pažymėdama įvairias religines ir tautines šventes ŠLB valdyba visada kreipdavosi į M. Milvydienę, kad ji tartų gražų, šiltą žodį. Visos jos kalbos yra išlikusios išveivijos archyvuose. 1970 metų Motinos dienos proga per JAV Laisvės radiją ji kalbėjo: «Motinos meilė savo vaikui yra didžiausia meilė pasaulyje. Jokia kita meilė negali jos viršyti ir jai prilygti... Meilės pojūčio pradžių ir pagrindą gauname iš MOTINOS. Jei ji to pirmojo grūdėlio neįdiegia į savo kūdikio širdį, tai toji širdelė auga ir vystosi šalta visai savo aplinkai...»

1974 metais išlaikiusi egzaminus Šveicarijos pilietybei, «tapo šveicare» ir su šveicarų turistų grupe galėjo nuskristi į Vilnių, bet negavo leidimo į Kauną, kur tada gyveno jos 30-ties metų dukra. Artimi giminės, rizikuodami savo likimu, naktį nugabeno ją iki Kauno, kur įvyko pirmasis Motinos ir dukros susitikimas...

Milvydienės svajonė sugrįžti nūmirti į Tėvynę išsipildė Lietuvai atgimus, 1998 metais. Tuo pasirūpino Vilniuje gyvenanti dukra Dalia. Tačiau sunki astmos liga, apsigyvenus šaltame ir drėgname užteršto lietuviškos aplinkos klimato progresavo ir 2000 birželio 21 dieną, savo 60-ojo

Rydahl&Kazinski. Undinėlės mirtis. Istorinis detektyvas. – Vilnius, Baltos lankos, 2020

pauja vėjai, o aukštuomenė demonstratyviai juokiasi tiesiai į akis. Nuo visiškos pražūtis gelbsti tik pasiturinčios Kolinų šeimos protekcija. Tačiau ir jų galia susvyruoja, kai Anderseną apkaltina žiauriai išniekinus ir nužudžius Gatvelyno nuodėmių namuose gyvenusią prostitutę Aną. Anderseną dievogojasi esąs nekaltas. Bet juo niekas netiki – tik šis keistuolis galėtų įvykdyti kraupų nusikaltimą. Hansui Christianui lieka tik viena išeitis: maldauti įtakingų asmenų, kad jam būtų suteikta galimybė įrodyti nekaltumą. O tam prireiks ne tik pasinerti į tamsiausius, alkoholiu ir išmatomis dvokiančius Kopenhagos užkampius, bet ir įtikinti prisijungti užvis labiausiai jo nekenčiantį žmogų – nužudytosios Anos seserį Molę. Keistajai detektyvų porai duodamos trys dienos: arba ras nusikaltėlį, arba, įtūžusios minios džiaugsmui, Hanso Christiano galva lėks nuo pečių.

vestuvių jubiliejaus išvakarėse nukeliavo pas savo mylimiausią žmogų, kovotoją už Lietuvos laisvę Juozą Milvydą. Abu liko amžiams kartu bendrame kape Kauno Eigulių kapinėse.

Kai rašiau knygą «Alpių lietuviai», M. Milvydienės dukra atsiuntė man kelis motinos sukurtus literatūrinius vaizdelius iš liūdnu emigrantinių laikų. Galbūt Marija turėjo tikslą kada nors atsiminimus sudėti į knygą. Vienas vaizdelis man buvo girdėtas. Jį perskaitė pati autorė Marija Berne, per Elenos Gerutienės laidotuves 1997 m. vasaryje. Vaizdelis «Žiburėlis lange», paskirtas nuostabiai asmenybei – diplomato dr. A. Geručio žmonai jos laidotuvių dieną:

«... iš kur Ji ėmė tiek jėgų? Iš kio šaltinio Ji gėrė gyvybės vandenį?.. Atsakymas visada toks paprastas, toks įtikinantis – tai neišsenkančios meilės šaltinis – MEILĖ ŽMOGUI IR TĖVYNEI... Toji meilė be savimeilės, be reikalavimų... Tai vienintelis raktas į tos vienišos moters širdies labirintus... Tokios vienišos širdys geriausiai supranta, kaip visi pergyvenimai, vargai ir Tėvynės netekties skausmai subrandina sielose sugebėjimą pajusti, kas gera ir kas bloga, kad gyvenime reikia daugiau duoti, negu imti...»

Prisiminimai apie dviejų lietuvių Motinų skausmą okupuotos Lietuvos istorijos puslapiuose kelioms viso pasaulio kartoms liudys sovietinio režimo žiaurumą.